כח: הישן תחת המטה פרק שני סוכה

[א]השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אמר אביי לעולם סוכה הלכתא ואיצטריך ס"ד אמינא תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ"ל רבא אמר איצטריך ס"ד אמינא יליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא למה לי לרבות את הגרים סד"א [1]האזרח בישראל אמר רחמנא ולא את הגרים קמ"ל יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא לא נצרכא אלא לתוספת עינוי סד"א הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה לא נתחייבו נשים כלל קמ"ל: אמר מר כל לרבות את הקטנים והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה ל"ק כאן [א]בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך [ב]קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא: קטן שאינו צריך לאמו כו': [ג]היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי [ד](שמעון) אומר כל שנעור משנתו ואינו קורא אמא [ה][אמא] גדולים נמי קרו אלא [ו](אימא) כל שנעור ואינו קורא אמא אמא: מעשה וילדה כלתו כו': מעשה לסתור חסורי מחסר' והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן: **מתני'** כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: **גמ'** ת"ר [ז]כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה מה"מ [ח]דת"ר [1]תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושות' ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה איני והאמר רבא מקרא ומתנא במטללתא ותנוי בר ממטללתא ל"ק [ט]הא במגרס הא בעיוני

כי

אמר אביי לעולם סוכה. לפטור' הלכתא היא דלאו קרא מיותא קמרבי דאזרח גברי הוא דמשמע וה' לרבות את הנשים הוה לן למדרשיה כדדרשינן ביום הכפורים אלא שהלכה למשה מסיני פוטרתן ודקתני האזרח להוציא את הנשים אסמכתא בעלמא הוא ועיקר קרא לרבויי אתא כדלקמן. ודקשיא לך למה לי הלכתא לפוטרן הא מצות עשה שהזמן גרמא הוא איצטריך ס"ד כו': **רבא אמר איצטריך.** מה התם נשים חייבות באכילת מצה ואף ע"ג דמצה מצות עשה שהזמן גרמא דנפקא לן כדר"א בפסחים (דף מג:) שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים ישנן במצות לא תעשה דהיינו אכילת חמץ: **והשתא דאמרת סוכה לפטורא הלכתא היא.** ולאו ממשמעותא דאיזה ה' דקרא רבוייא היא קרא למה לי כלומר אמאי אתא ה' דסוכה: **לרבות את הגרים.** שחייבים בסוכה: **מדרב יהודה נפקא.** ולמה לי קרא ה' דהאזרח לרבויי נשים לעינוי: **לתוספת עינוי.** שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום: **הואיל ומעטיה קרא.** מלאו וכרת דכתיב בעינוי (ויקרא כג) בעצם היום הזה על עצמו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי ומאזהרה נמי אימעוט בפרק בתרא דיומא (דף פא.) נשים נמי למעטי דלא ליחייבו ביה אפילו למצות עשה בעלמא: **קטן שהגיע לחינוך.** משאינו צריך לאמו: **אסמכתא בעלמא נינהו.** וקרא לרבי אליעזר כדאית ליה לרבות גר שנתגייר בינתים וקטן שגדל דעושים סוכה בחולו של מועד מה שאין שאר ישראל עושין או לרבנן כדאית להו שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ולהכשיר סוכה שאולה: הכי גרסינן **כל שניעור משנתו ואינו קורא אמא.** שאינו צריך אחריה לקרותה בכל שעה שניעור: ופרכי' **[אמא] גדולים נמי קרו.** כלומר שאינו קורא לאמו הוא דקרית ליה אין צריך לאמו הא אם קורא אמא צריך לאמו קרית ליה אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרותה כשניעור: **אלא כל שניעור ואינו קורא אמא אמא.** שאינו צריך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא: **מעשה לסתור.** דהא קטן הצריך לאמו הוא ואמאי פיחת וסיכך: **מתני' סוכתו קבע.** להיות כל עיקר דירתו בה: **מאימתי מותר לפנות.** הימנה ולירד: **משתסרח המקפה.** משתתקלקל המקפה. כל תבשיל קפוי לא רך ולא עב קרוי מקפה: **משל לעבד כו'.** כלומר גשמים היורדים בחג סימן קללה הם משל לעבד כו': **ושפך לו קיתון.** של מים על פניו ובגמרא (כט.) מפרש מי שפך למי: **גמ' ומשנן בסוכה.** סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמוד [א] דהיינו שמעתא דאמוראי וסברא של טעמי משנה ובריית' מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר: **מקרי ומתני.** לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה: **במטללתא.** בסוכה: **ותנוי.** הש"ס דהוא סברא לטרוח ולשנן וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקי שהן למידין מתוך דברי משנה דמדמו מלתא למלתא: **בר ממטללתא.** אם ירצה דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו. קא סלקא דעתיה תנוי היינו משנן: **הא למיגרס כו'.** כלומר תרי גווני שינון הוו למיגרס גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא צריך סוכה והיינו משנן: **לעיוני.** בר ממטללתא:

כי

השוה הכתוב אשה לאיש. וא"ת פ"ק דערכין (ד' ד:) דאמר אין לי אלא איש שהעריך אשה שהעריכה מנין וכפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) גבי מקלל אביו ואמו דאיצטריך לן איש איש לרבות אשה דדריש לה מדכתיב איש איש תרי זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תיפוק ליה מדהשוה אשה לאיש וכן בפ' נגמר הדין (שם ד' מו:) אין האשה נתלית מדכתיב איש ולא אמרי' השוה אשה לאיש וי"ל דלענין פרשה שנאמרה *בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש דאהא מייתי לה בריש תמורה (ד' ב:) והכא גבי אזרח אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה ומיהו קשה דבפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק ד' מד:) אמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שור שהמית והתם לא כתיב ביה שור איש אלא דכתיב ביה וגם בעליו יומת וזה אינו אלא לשון זכר ושמא יש בו שום יתור שהייתי ממעט ממנו אשה אי לאו דרבי' רחמנא אי נמי משום דדרשינן בפרק ד' וה' (שם דף מד.) נגיחה למיתה נגיחה לנזקין הוי ילפי' מיתה מנזקין דכתיב נהו כי יגח שור איש [ט]: **לרבות** הגרים. דס"ד ישראל ולא גרים כי האי גוונא אשכחן פרק כל המנחות באות (מנחות דף סא: ושם) גבי תנופה דאמרי' אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין ת"ל המקריב וכן בפרק הערל (יבמות דף עד: ושם) ובספ"ק דכריתות (דף ז:) דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת"ל אשה ותימה דבפרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו. ושם) גבי גונב נפש אמרינן בני ישראל למעוטי למי שחציו עבד וחציו בן חורין אבל כולו משוחרר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לד.) בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הנכרים מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי וכן במנחות בפ' שתי מדות (דף צג. ושם) בני ישראל סומכין ואין הנכרים סומכין אבל גרים ומשוחררים סומכין ובפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין הנכרים מעריכין ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן גרים ומשוחררים [י]: **כאן** בקטן שהגיע לחינוך. כגון קטן שאינו צריך לאמו אע"פ דמתניתין קתני לה בהדיא דכך הש"ס להקשות ולתרץ כן ודכוותי' פ"ק דחגיג' (דף ו. ושם) דדריש כל זכורך לרבות הקטנים ופריך והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן ומשני כאן בקטן שהגיע לחינוך דהיינו כדתנן התם כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית ואם יכול לעלות היינו הגיע לחינוך וקס"ד דמקשה דכל קטן מרבי משום דקרא סתמא כתיב מרבינא להו ודכוותה בריש בנות כותים (נדה דף לב. ושם) דלאי לאו משום דבת שלש שנים ויום אחד לענין ביאה הלכתא הוה מרבי אפי' בת יום אחד מדכתיב ואשה משום דקרא סתמא כתיב והשתא הגיע לחינוך דאמרינן בכל דוכתא אין כולן שוים אלא כל אחד לפי עניינו דהכא אמרי' באין צריך לאמו וגבי חגיגה שיכול לעלות ובסוף לולב הגזול (לקמן דף מב.) גבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר: **תשבו** כעין תדורו. רבא נמי דמפרש טעמא אחרינא גבי סותרי גנות לעיל (דף ט.) לא פליג אהא בריית' כדפרישית שם: **ומשנן** בסוכה. לאחר טעם המשניות והיינו הש"ס ופריך והא תנוי לבר ממטללתא לפי שצריך מחשבה ורוחב אויר ומשני דבגמרא נמי יש עיון [כ] כגון דבר פלוני אסור ומותר אבל לעיוני בטעמים בר מסוכה:

מנא

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' א טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ב:

כג ב מיי' שם הל' ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף א:

כד ג מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ד:

◆

רבינו חננאל

השוה הכתוב אשה לאיש, לכל עונשין שבתורה. ומשני אביי סוכה הלכתא, ואצטריך סד"א תשבו כתיב, ודרשינן תשבו כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו חייבין, קמ"ל אשה פטורה. רבא אמר סד"א גילף ט"ו ט"ו מחג המצות, מה ט"ו דחג המצות נשים חייבות אף ט"ו דחג הסוכות נשים חייבות, קמ"ל דלא. וקרא דכתיב בסוכה האזרח, לרבות הגרים. ומדסוכה הלכתא יום הכפורים שהנשים חייבות בעינוי קרא, למה לי בהא קרא הא אמרן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ושנינן כי אתא קרא לחיובינהו לנשים בתוספת עינוי, והוא בין השמשות של יום הכפורים. סד"א הואיל ומיעטה קרא להאי תוספת מכרת, דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו', על עצמו של יום חייב כרת ולא על תוספת, מעינוי נמי מיעטנהו לנשים, קמ"ל האזרח, לרבות הנשים האזרחיות לעינוי. **פיסקא** כל קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. ותניא נמי כל האזרח, כל לרבות הקטנים, והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורים. ושנינן הא דתני קטנים פטורים, בקטן שצריך לאמו, והא דתני קטנים חייבין, בקטן שאינו צריך לאמו. ואסיקנא קטן שאינו [צריך] לאמו, כגון שנפנה ואין אמו מקנחתו, או ניעור ואינו קורא אימא אימא שתי פעמים. ואפי' קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא דמחייב ליה. אי הכי כל האזרח למאי אתא, ואמרי' לר' אליעזר מיבעי ליה לגר שנתגייר בחולו של מועד שחייב לעשות סוכה ולישב בה. וכן קטן שהגדיל. ולרבנן מבעי להו כל האזרח מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ומפורשין דברי ר' אליעזר ורבנן למעלה כך. מתני' כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע. יש לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן בסוכה. אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה. ואוקימנא למגרס [א] ולעיוני בסברא דצריך קבע. בסוכה, וכן מקרא ומשנה. אבל תנויי לארהוטי לישנא דגמרא, בר ממטללתא ולא חיישינן.

[א] אולי דצ"ל למגרס דלא בעי קביעות א"צ סוכה ולעיוני בסברא וכו' ועי' גליון דהכא פירוש זה בשם י"מ.

מסורת הש"ס

א) יבמות פד: תמורה ב: ב"ק טו. פסחים מג. קדושין לה: נדה מה., ב) [חגיגה ד.], ג) עירובין פב., ד) [צ"ל שמעון בן לקיש], ה) רש"ל, ו) רש"ל מ"ז, ז) [עי' ברש"י שבת קכד: ד"ה שתים], ח) [לעיל כו. וש"נ ערכין ג.], ט) [וע"ע תוס' ב"ק טו. ד"ה השוה ובדף מד: ד"ה שור], י) [וע"ע תוס' סנהדרין פו. ד"ה בני ובמנחות סא: ד"ה אין לי], כ) [יש בלא עיין רש"ש],

◆

תורה אור השלם

1. בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת: ויקרא כג מב

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומשנן בסוכה וכו' לעמוד עליו דהיינו:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה השוה וכו' בלשון זכר הוא דאמרי' השוה. עיין תוס' יומא דף מג ע"א ד"ה ונתן:

◆

מוסף רש"י

לכל עונשין שבתורה. לאו וכרת, אבל עשה לא הוי עונש, הלכך מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אבל לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות (יבמות פד:). מכאן שהנשים חייבות על כל ל"ת שבתורה שהרי עונשן מלקות (פסחים מג.). **ואינו קורא אמא אמא.** דלא נוח עד דאתיא לקמיה הוי אינו צריך לאמו (עירובין פב.). **מעלן לסוכה.** כל נויה דסוכה נקיט בלשון עליה במסכת סוכה, לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן (שבת קנד:). **כעין תדורו.** כדרך שהוא דר כל השנה בביתו, הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישיו ומצעותיו (לעיל כו.).